

მანანა კვატაია

Manana Kvataia

შოთა რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი

Shota Rustaveli Institute of Georgian Literature

„ქართლის ჭირის“ ტრაგიკული პერიპეტეები 1950-იანი წლების კონტექსტით

Tragic Peripetia Known as The Woes of Kartli in the Context of the 1950s

This paper focuses on Guram Gegeshidze’s novel *Natliskroba* one of four novels in the writer’s cycle published under the general title *The Woes of Kartli*. As stated in the study, Guram Gegeshidze’s prose exhibits the elements of “magical realism” and late modernism. At the same time, neorealist tendencies are also apparent in his works. For the prose writer, new realism became a reliable alternative to socialist realism.

Literary critics point out that Guram Gegeshidze chose the saga genre for the novels of the cycle *The Woes of Kartli* which was a novelty in Georgian prose. Through the application of this literary innovation he could artistically reflect and re-evaluate the contradictory developments that Georgia underwent in the twentieth century. The author of the work discusses the history of the establishment of the concept “saga”. It is indicated that this term includes medieval Scandinavian and Irish epic works. It is noted that there are also Icelandic sagas, translated sagas, sagas about kings, knights, bishops, etc. Modern literary criticism under the concept of family saga considers the chronicles of the origin, development or disintegration of a large family, against the background of current political developments in the world or in a particular country.

The *Natliskroba* depicts distinct periods of the historical reality of 20th-century Georgia: a broad overview of the tragic events of March 1956 is presented in the main section of the novel, and the episodes that follow end up with the 1990s civil war. According to Giorgi Lobzhanidze, the title itself *Natliskroba* is saying a great deal, “it is a title containing substantive

and emotional contexts”. It means the weakening and disappearance of the national spirit.

In the novel, Gegeshidze devotes a lot of space to analyzing and evaluating the events of March 1956. It is known that demonstrations in connection with Stalin’s cult had started in Tbilisi and other towns since March 3, 1956. On the night of March 9, the Soviet army attacked the protesters, and many civilians were killed in this brutal confrontation.

Several conceptual literary texts were dedicated to the tragedy of March 1956: one of the first is Otar Chkheidze’s novel *Revelation*, which was written in 1973 and published in 1989. Guram Gegeshidze’s *Revelation* came out in 2016 (in the same year Levan Khaindrava’s novel *The Sixth Hour* translated into Georgian and others were published).

Guram Gegeshidze processed a great deal of factual material in his novel. As a firsthand witness to the events, the author’s analytical understanding of all historical peripetia of his tragic century gives additional historical authenticity to the text. He portrays his contemporaries’ bitter experiences in an artistic manner, blending them naturally with historical challenges the country faces. Guram Gegeshidze offers a critical evaluation of the harsh, depressing reality of the post-Stalin era. A prose writer is an artistic chronicler of his hard times. He tries truthfully and objectively present his contemporaneity, thereby helping the future generations in correct perceiving and appraising of the historical events of the 20th-century Georgia.

საკვანძო სიტყვები: გურამ გეგეშიძის რომანი „ნათლისქრობა“, „საგას“ კონცეპტი, მე-20 საუკუნის საქართველოს რეალობა, 1956 წლის მარტის ტრაგედია

Key words: Guram Gegeshidze’s novel *Natliskroba*, the concept “saga”, reality of 20th-century Georgia, the tragedy of March 1956

1973 წელს გურამ ასათიანი წერდა: „თანამედროვე სინამდვილე, როგორც ლიტერატურის მასალა, დაჟინებით გვიკარნახებს მის სიღრმეში ახალ განზომილებათა განჭვრეტის აუცილებლობას, რაც მას მხატვრის ხელში აქცევდა არა მხოლოდ უბრალო ასახვის ან განზოგადების საგნად, არამედ თვით ამ მასალაზე თვისებრივად აღმატებული... მხატვრული ნათელხილვის საშუალებად“ (ასათიანი, 2002, გვ. 477). შესაბამისად, კრიტიკოსი ახალი თაობის ლიტერატორებს რთულ მისიას აკისრებდა, ხოლო პროზაიკოსთაგან მაღალ შეფასებას აძლევდა გურამ გეგეშიძეს. ანალიტიკოსის აზრით, გეგეშიძე მოწოდებით მხატვარია, თუმცა მორალისტის როლიც ხიბლავს. მისთვის მთავარია „რეალური წარმოსახვა გარემოსი, მოვლენების და, პირველ რიგში, გმირის ფსიქოლოგიაში მიმდინარე მოქმედებისა“ (ასათიანი, 2002, გვ. 183).

1957 წელს ჟურნალ „ცისკარში“ დაიბეჭდა გურამ გეგეშიძის პირველი მოთხრობა „სანამ ერთად ვართ“. ანა გოგილაშვილის შეფასებით, შემოქმედებითი მოღვაწეობის პირველ ეტაპზე შექმნილი მწერლის პროზასოციალისტური რეალიზმისაგან თავის დაღწევის მცდელობაა. მკვლევარი გეგეშიძის პროზაულ ტექსტებში რეალისტურ ტენდენციებს ხედავს, ამას გარდა, მწერლის შემოქმედებაში ის გვიანი მოდერნიზმისა და „მაგიური რეალიზმისათვის“ დამახასიათებელ ნიშნებს გამოყოფს. ჩვენი დაკვირვებით, გურამ გეგეშიძის პროზაში, განსაკუთრებით, მის ადრეულ მოთხრობებში, ნეორეალისტური ტენდენციებიც აშკარად გამოკვეთილია. ახალი რეალიზმი პროზაიკოსისათვის სოციალისტური რეალიზმის საიმედო ალტერნატივა გახდა.

„მიმაჩნია, რაც დავწერე, ყველაფერი ძალიან მნიშვნელოვანი და საჭირო იყო, სხვაგვარად არაფერს დავწერდი“, – უთქვამს გურამ გეგეშიძეს. 1990-იანი წლებიდან მწერალმა მუშაობა დაიწყო რომანების ციკლზე, „ქართლის ჭირის“ საერთო სათაურით. ციკლი ოთხი რომანისაგან შედგება: „ხმა მღაღადებლისა“, „სისხლის წვიმები“, „ნაცრის კოშკი“, „ნათლისქრობა“. თითოეული მათგანი მე-20 საუკუნის საქართველოს ისტორიული რეალობის სხვადასხვა ეტაპს ასახავს.

ირმა რატიანის მოსაზრებით, აღნიშნული ციკლის რომანებში გეგეშიძემ საგას ჟანრი შეარჩია, რაც რამდენიმე ფაქტორით იყო განპირობებული. საგა სხვადასხვა ქვეყნის ისტორიულ ქრონიკებს ასახავს, ის წარმატებით ტრანსფორმირდა ე.წ. „ოჯახური რომანების“

ნარატივში. 1980-იანი წლებიდან საქართველოში მე-20 საუკუნის წინააღმდეგობრივი მოვლენების მხატვრული გადაფასების აუცილებლობა გაჩნდა და გურამ გეგეშიძისათვის საგას ჟანრი მისი დროის ვრცელი პანორამის შექმნის საუკეთესო საშუალებად იქცა. თავის მხრივ, საგას ტიპის ციკლის უკვე შექმნა უკვე იყო სიახლე, რომელსაც „ახალი სიტყვა უნდა ეთქვა ქართული მწერლობის ჟანრული სტრუქტურის გამრავალფეროვნების თვალსაზრისით“ (რატიანი, 2021, გვ. 117).

„საგას“ ძველი სკანდინავიურიდან თარგმნიან, როგორც „თხრობას“. ამ ცნებით განისაზღვრება შუა საუკუნეების სკანდინავიური და ირლანდიური ეპიკური ნაწარმოებები, რომელთა დამახასიათებელია ისტორიული და საყოფაცხოვრებო რეალიზმი, ფსიქოლოგიზმი, თხრობის მშვიდი კილო, სიუჟეტური სიმარტივე. ასევე, მასში მოიაზრება XIX-XX საუკუნეების ჩრდილოეთ ევროპის ლიტერატურაში არსებული ზოგიერთი დიდტანიანი პროზაული ტექსტი. არსებობს ისლანდიური საგები, კლანის შიგნით არსებულ ურთიერთობებზე რომ მოუთხრობენ, ჩრდილოეთ ევროპის მითებსა და ლეგენდებზე შექმნილი გარდასულ დღეთა საგები, ნათარგმნი საგები, საგები მეფეებზე, ეპისკოპოსებზე, რაინდებზე, საგები უკანასკნელ მოვლენებზე და სხვ.

დღეს „საგა“ გულისხმობს დიდი ოჯახის ისტორიას (ხშირად, მისი რამდენიმე თაობისას). თანამედროვე ლიტერატურული კრიტიკა იყენებს ოჯახური საგას ცნებას, სადაც გადმოცემულია დიდი ოჯახის წარმოშობის, განვითარების თუ დაშლის ისტორია მსოფლიოში ან კონკრეტულ ქვეყანაში მიმდინარე პოლიტიკური პროცესების ფონზე.

„ქართლის ჭირი“ – გურამ გეგეშიძის რომანების ციკლი – მეოცე საუკუნის საქართველოს რეალობის მხატვრული მატიანეა, კონკრეტული ოჯახების თუ პერსონაჟთა ცხოვრების ისტორიის გადმოცემის ფონზე რომ ვითარდება. ირმა რატიანის შეფასებით, პროზაიკოსი „დაუფარავად ითავსებს თხრობის მხატვრულ და დოკუმენტურ მანერას“, მის რომანებში რეალურად მომხდარი მოვლენები მხატვრულ მონათხრობს ერწყმის. ავტორი თავად გახლავთ აღწერილი ამბების მომსწრე და თვითმხილველი და თხრობის დოკუმენტური ხასიათი ტექსტს მეტ დამაჯერებლობას მატებს. ირმა რატიანის მითითებით, გურამ გეგეშიძის რომანების ინტერპრეტირებისათვის

უნდა დავეყრდნოთ ინტერპრეტაციის ემპირიულ მეთოდს, ე.ი. ტექსტი უნდა წავიკითხოთ და ამოვიცნოთ კონკრეტული მეთოდით, „ამ შემთხვევაში – ისტორიულით, რაც სავსებით ესადაგება ავტორის ინტენციას“ (რატიანი, 2021, გვ. 122).

„ნათლისქრობა“ მეოცე საუკუნის საქართველოს ისტორიული რეალობის კონკრეტულ საკვანძო პერიოდებს წარმოადგენს: მასში ასახული მოვლენები 1956 წლის მარტიდან იწყება და 1990-იანი წლების სამოქალაქო ომის ჩათვლით ვითარდება. რომანში დიდი ადგილი უჭირავს 1956 წლის მარტის ტრაგიკული მოვლენების მწერლისეულ გააზრებას, მოვლენებისა, რომლებმაც ქვეყნის ისტორიაში განმსაზღვრელი როლი შეასრულა. ცნობილია, რომ 1956 წლის 25 თებერვალს საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის დახურულ სხდომაზე ნიკიტა ხრუშჩოვმა თავის მოხსენებაში დაგმო იოსებ სტალინის კულტი, რამაც სსრკ-ში მილიონობით მოქალაქე ადამიანს დაუბრუნა თავისი თავისუფლება. საქართველოში ეს „საპროგრამო სიტყვა“ ქართველი ერის შეურაცხყოფად აღიქვეს და 1956 წლის 3 მარტიდან თბილისსა და სხვა ქალაქებში საპროტესტო გამოსვლები დაიწყო, ქართველი სტუდენტები სტალინისა და ლენინის პორტრეტებით გამოდიოდნენ. 7 მარტს მომიტინგეები სტალინის ძეგლთან შეიკრიბნენ. 8 მარტს დემონსტრანტებს თბილისის ქარხნებისა და ფაბრიკების მუშეებიც შეუერთდნენ. 9 მარტს, ღამით, საბჭოთა ჯარმა მომიტინგეებს შეუტია. მიუთითებენ, რომ ამ სისხლიან დაპირისპირებას 100-დან 1000-მდე ადამიანი ემსხვერპლა.

1956 წლის მარტის ტრაგედიას რამდენიმე უმნიშვნელოვანესი მხატვრული ტექსტი მიეძღვნა, რომელთა შორის ერთ-ერთი პირველია ოთარ ჩხეიძის რომანი „გამოცხადებაი“, რომელიც 1973 წელს დაიწერა და 1989 წელს დაიბეჭდა. 2016 წელს გამოქვეყნდა გურამ გეგეშიძის „ნათლისქრობა“ (ამავე წელს დაიბეჭდა ლევან ხაინდრავას ქართულად ნათარგმნი რომანი „ჟამი მეექვსე“). რომანში მწერალმა ლიტერატურულად გადაამუშავა დიდძალი ფაქტობრივი მასალა და დოკუმენტურად აღადგინა ის რეალობა, ქვეყნისათვის განუზომელი ტკივილით, სისხლით და მსხვერპლით რომ დასრულდა.

ფრანგი თეორეტიკოსი შარლ ბიუტორი თავის წერილში „ფიქრები რომანის ტექნიკაზე“ აღნიშნავს: „როგორც კი ლიტერატურულ „გადამუშავებაზე“ ვიწყებთ საუბარს, ესე იგი, როგორც კი რომანის

სფეროს მივუახლოვდებით, უკვე მოგვიჩვენს, ერთმანეთს დავადოთ სამი დრო: ამბის დრო, წერის დრო, კითხვის დრო“ (ბიუტორი, 2017-2018, გვ. 338). „ნათლისქრობის“ ტექსტის დიდი ნაწილი 1956 წლის მარტის ტრაგიკულ მოვლენებს ეძღვნება და, მიუხედავად ამბებისა და პერსონაჟების სიმრავლისა, რომანში „მთავარი მოქმედი გმირი თავად დროა, ნამდვილი, ისტორიული დრო“ (რატიანი, 2021, გვ. 125). ირმა რატიანის თქმით, გეგეშიძე ცდილობს, „გამთლიანოს ისტორიული დრო მხატვრულთან, თანაც ისე, რომ არც ბალანსი დაკარგოს და არც ფაქტების სწორად კონსტატაციის საშუალება“. შესაბამისად, ნარატივი მუდმივად მერყეობს თხზვასა და დასაბუთებას შორის.

შარლ ბიუტორის რეფლექსიით, „დრო რომ შევისწავლოთ მის უწყვეტობაში და, ამგვარად, შუალედები გამოვავლინოთ, დრო სივრცეში უნდა გადავიტანოთ და განვიხილოთ, როგორც გზის რაღაც ხანგრძლივობა, მანძილი“ (ბიუტორი, 2017-2018, გვ. 340). გურამ გეგეშიძის „ნათლისქრობა“ მეოცე საუკუნის მეორე ნახევარში მომხდარ ისტორიულ ფაქტებსა და მოვლენებს გადმოსცემს და დოკუმენტური სანდოობის მაღალი ხარისხით გამოირჩევა, რაც თანამედროვე მკითხველზე წარუშლელ ზემოქმედებას ახდენს. აღსანიშნავია გურამ გეგეშიძის სტილის თავისებურებანი. სადა, გასაგები მხატვრული თხრობის გვერდით რომანში დიდი ადგილი უჭირავს მწერლისეულ პუბლიცისტურ ნარატივს, დატრიალებული სისხლიანი ტრაგედიის ანალიტიკურ შეფასებაში რომ ეხმარება მწერალს.

მკვლევარი და მთარგმნელი გიორგი ლობჯანიძე გეგეშიძის „ნათლისქრობას“ ჩვენს ქვეყანაში „კომუნისტური ბატონობის პირუთვნელ მხატვრულ მემკვიდრეს“ უწოდებს, რომელიც „საქართველოს ისტორიის კონკრეტული პერიოდის უმდიდრეს პანოს ხატავს“ და მიუთითებს ოთარ ჩხეიძის გავლენაზე. მისი აზრით, გურამ გეგეშიძე „თავისი რომანებით ოთარ ჩხეიძის საუკეთესო მოწაფედ გვევლინება“ (ლობჯანიძე, 2021, გვ. 129). მკვლევარი „ნათლისქრობას“ ოთარ ჩხეიძის „გამოცხადებაის“ გვერდით განიხილავს და მათ შორის განსხვავებასაც შენიშნავს: „ოთარ ჩხეიძის „გამოცხადებაი“-ს ძირითად ფოკუსში 1956 წლის მარტის მოვლენებია მოქცეული, ხოლო გურამ გეგეშიძის „ნათლისქრობაში“ ეს მოვლენები მხოლოდ ბიძგია შემდგომი თხრობის გასაშლელად“ (ლობჯანიძე, 1921, გვ. 134).

გიორგი ლობჯანიძის განსაზღვრებით, თვით სახელდება – „ნათლისქრობა“ – „ტევადი, გამომსახველი, ასე ბევრისმთქმელი და დიდი შინაარსობრივი თუ ემოციური კონტექსტების მომცველი სა-თაურია“. ის არის „ამბავი იმაზე, როგორ ქრება და იღველფება ეროვნული სული, როგორ თვალსადახელშუა გველევა და გვემქვრევა ყველას ჩვენი წილი სამშობლო დაისის ნათელივით“ (ლობჯანიძე, 2021, გვ. 137).

გურამ გეგეშიძე თავად გახლდათ 1956 წლის მოვლენების მომსწრე. ის ამ დროს 21-22 წლის ჭაბუკი იქნებოდა და მან საკუთარი თვალით იხილა მისი თაობის ახალგაზრდების დაუნდობელი ხოცვა-ჟლეტა. მწერალმა კარგად იცოდა, რომ, მართალია, დემონსტრანტები სტალინის იდეების დამცველებად გამოდიოდნენ, სინამდვილეში მათი პროტესტი ეროვნული სულის გამოვლინება იყო.

თავის ცნობილ წიგნში „სულიერების შესახებ ხელოვნებაში“ ვასილი კანდინსკი წერს: „ნებისმიერი ხელოვნების ნიმუში თავისი დროის პირმოა“. შემოქმედის დაკვირვებით, „ყოველი კულტურული პერიოდი მისეულ ხელოვნებას წარმოშობს, რომლის განმეორებაც ნებისმიერ დროს შეუძლებელი იქნება“ (კანდინსკი, 2013, გვ. 17). მისი აზრით, წარმოუდგენელია, ჩვენ ძველი ბერძნების მსგავსად ვგრძნობდეთ და მათი მსგავსი შინაგანი ცხოვრება გვქონდეს. შესაბამისად, პლასტიკაში ბერძნული პრინციპების გამოყენების მცდელობა ოდენ მიმბაძველობა იქნება. ასე რომ, გარდასული დროის მხატვრულ მოვლენათა ხორცშესხმა ყველაზე უკეთესად იმ დროს მოღვაწე შემოქმედებს ხელეწიფებათ.

„ნათლისქრობას“ სანდოობის ხარისხს მატებს ის, რომ ავტორმა ანალიტიკურად გაიაზრა თავისი დრო, მხატვრულად გადმოსცა თავისი თანამედროვეების ნაღვლიანი თავგადასავალი, მთელი ქვეყნის საბედისწერო ისტორიას ორგანულად რომ ერწყმის. რომანის დასაწყისში 1956 წლის მარტის თვეა: „წელსაც ცრემლიანი ამინდით მოვიდა მარტი“, – წერს გეგეშიძე. რომანის პირველივე გვერდზე ჩნდება მთავარი პერსონაჟი, გიორგი უნდილაძე, რომელსაც ნინო სადღობელაშვილი ასე ახასიათებს: „გვარი ზუსტად გამოხატავს პერსონაჟის სულს“ (მკვლევარი ანა გოგილაშვილი მიუთითებს, რომ „უნდილი“ ძველ ქართულ ლექსიკონში უმწიფარს, მოუწევებს ნიშნავს, ხოლო ჯავახური დიალექტის მიხედვით – დუნე, დონდლო ადამიანს).

როგორც აღვნიშნეთ, რომანის დასაწყისში 1956 წლის მარტის თვის პირველი რიცხვებია და გიორგი უნდილაძე იხსენებს სამი წლის წინანდელ ამბებს, როდესაც სტალინის აღსრულებით დამწუხრებული ხალხი თბილისის ქუჩებში გაოგნებული დახეტილობდა. აღსრულებულ ბელადზე განსხვავებული შეხედულება ჰქონდა გიორგის ძმაცაც, გივი შაბურიძეს: „საიქიოდანაც კი არ გვასვენებსო“, – ირონიულად შენიშნავდა იგი. მის, ძველი, თავადური ოჯახის წარმომადგენლის, აგდებულ დამოკიდებულებას ბელადისადმი გურამ გეგეშიძე იმითაც ხსნის, რომ ამ პერსონაჟმა თავად გადაიტანა ძალადობრივი რეჟიმის სიმკაცრე და დაუნდობლობა: მისი ნათესავების უმეტესობა ბოლშევიკებმა დახვრიტეს. შთამბეჭდავია გივი შაბურიძის პორტრეტი: „გივი მეტისმეტად მოხდენილი ბიჭი იყო. მკვრივი, თუმცა ოდნავ ტანმორჩილი... თხელი ღაწვები და მოკუმული პირი დაფარულ ძალას ასხივებდნენ... მამამისი, ძია გარსევანი, უნივერსიტეტში ფრანგულს ასწავლიდა“ (გეგეშიძე, 2017, გვ. 11).

რომანში დახასიათებულია იმდროინდელი საზოგადოების სხვადასხვა ფენა. ერთნი, მამულიშვილურ ტრადიციებზე აღზრდილნი, ქვეყნის ბედის მოზიარენი იყვნენ, მათ თანადროულად „მძლავრობდა ბოგანო ნაწილი საზოგადოებისა, ყოველივეს მომხვეჭელნი, თავხედნი, ხარბნი, მედიდურნი და ქლესანი, მტრის და მოყვრის ვერ გამრჩევნი, გარეთ მხდალნი, შინ ძლიერნი, მხოლოდ პირადი მიზნებით შეპყრობილნი, ფართო ასპარეზზე გამოსვლის მწვავედ მოსურნენნი, მიუხედავად იმისა, ჰქონდათ თუ არა ამის შნო და უნარი“ (გეგეშიძე, 2017, გვ.12). მწერლის თქმით, ამათი წრიდან ყალიბდებოდა „მუშურ-გლეხური ახალი ინტელიგენცია, წითელი პროფესურა, ჭეშმარიტი პროფესურის სანაცვლოდ“.

ძალზე მძიმეა რომანში ასახული იმდროინდელი ტოტალიტარული რეალობის ამსახველი სურათები. გურამ გეგეშიძე შეულამაზებლად წარმოადგენს არსებულ სინამდვილეს, იხსენებს დაუნდობელ პოლიტიკურ რეპრესიებს, ნებისმიერ საბჭოთა მოქალაქეს რომ ემუქრებოდა. მწერლის თქმით, „სტალინური მართლმსაჯულება სტიქიურ მოვლენას ემსგავსებოდა... გუშინდელი ჯალათი ხშირად თვითონ ხდებოდა ჯალათის მსხვერპლი“ (გეგეშიძე, 2017, გვ. 13).

„ნათლისქრობაში“ აღდგენილია 1956 წლის მარტის მოვლენების ქრონოლოგია: გვირგვინებით შემკულ სტალინის ძეგლთან მიტინგე-

ბი მთელი კვირის განმავლობაში არ წყდება, წარმოთქვამენ ბელადის სადიდებელ სიტყვებს, კითხულობენ ლექსებს. გურამ გეგეშიძეს აინტერესებს: „მართლა სტალინის სიყვარული ამოდრავებდა ამ ხალხს? ბევრი ამტკიცებდა, სტალინისადმი ახალი ხელისუფლების უარყოფით დამოკიდებულებას მთელი ქართველებისადმი უპატივცემულობად აღიქვამენო“ (გეგეშიძე, 2021, გვ. 15). მწერლის რეფლექსიით, სინამდვილეში საზოგადოების ეს საპროტესტო გამოსვლა იყო „თავისუფლების სულით სუნთქვა დამყაყებული, უმოძრაო რუტინის წინააღმდეგ“.

თავის რომანში გურამ გეგეშიძე კრიტიკულად გაიაზრებს პოსტ-სტალინური ეპოქის რეალობის ასპექტებს. ცნობილია, რომ ბელადის სიკვდილის შემდეგ ასიათასობით უსამართლოდ დასჯილი ადამიანი ახალმა ხელისუფლებამ კვლავ ცხოვრებას დაუბრუნა, მაგრამ, გეგეშიძის თქმით, ახალი ლიდერი, ნიკიტა ხრუშჩოვი, „საკუთარი კულტის შექმნას ცდილობდა, სურდა, ახალ დიქტატორად მოვლენოდა ქვეყანას“. მწერლის დასკვნით, „დიქტატურის გარეშე ამ სახელმწიფოს მართვა მართლაც არ შეიძლებოდა“ (გეგეშიძე, 2017, გვ. 20).

„ნათლისქრობაში“ შთამბეჭდავად არის ასახული 1956 წლის მარტის მოვლენების კულმინაციური მომენტები: „ქუჩაში ზღვა ხალხი გამოსულიყო. ლენინისა და სტალინის პორტრეტებით, წითელი დროშების ფრიალით სანაპიროდან რუსთაველზე ამოვარდა მოზარდების ტალღა და კავშირგაბმულობის სახლს მიაწყდა, რომლის შესასვლელს კარაბინზე ხიმტწამოცმული რუსი ჯარისკაცები იცავდნენ“ (გეგეშიძე, 2017, გვ. 52). უეცრად სროლა ამტყდარა. მწერლის თქმით, „ხალხი მოცელილივით დაეფინა ძირს“. გურამ გეგეშიძე სინანულით კითხულობს: „ღირდა სტალინისთვის თავგამოდება, რომელმაც ქართველთა ზღვა სისხლი დაღვარა?“ (გეგეშიძე, 2017, გვ. 66).

1956 წლის მარტის მოვლენებს ეძღვნება კომუნისტური რეჟიმის მიერ რეპრესირებული მწერლის, ლევან ხაინდრავას ვრცელი რომანი „ჟამი მეექვსე“, რომელიც 1958-1969 წლებში დაიწერა და 1992 წელს რუსულ ენაზე დაიბეჭდა. რომანის ქართული თარგმანის წინასიტყვაობაში კრიტიკოსი და მკვლევარი ამირან გომართელი 1956 წლის მარტის მოვლენების წინააღმდეგობრიობაზე მიუთითებს და შენიშნავს: „რაოდენ გასაოცარი და პარადოქსულიც არ უნდა იყოს, თავისუფალი სიტყვა იმ კაცის ძეგლთან გაისმა, ვინც მთელი ცხოვ-

რება ახშობდა მას“ (ხაინდრავა, 2016, გვ. 13). „ჟამი მეექვსის“ ავტორი საკუთარ პოზიციას ამჟღავნებს ერთ-ერთი პერსონაჟის სიტყვებით: „არა, აქ ჩემი ადგილი არ არის. ამ დროშის ქვეშ ვერ აღსდგება საქართველო... ჩვენი დრო ჯერ კიდევ არ დამდგარა“ (ხაინდრავა, 2016, გვ. 234). იმდროინდელი საზოგადოების სულისკვეთებას გამოხატავს მიტინგის ერთ-ერთი ორატორის მრავლისმთქმელი ფრაზა: „ჩვენ არავითარი ორგანიზაცია არ გვაქვს... საქართველო – აი, ჩვენი ორგანიზაცია!“ (ხაინდრავა, 2016, გვ. 233).

გურამ გეგეშიძის „ნათლისქრობა“ მწერლის თანამედროვეთა შემზარავი, გაუსაძლის ისტორიების გადმოცემის მხრითაც გამორჩეულია. მწერალი ტკივილით, პირუთვნელად ასახავს მის ირგვლივ არსებულ ტრაგიკულ რეალობას. კომუნისტურმა რეპრესიებმა მრავალი უდანაშაულო ადამიანი შეიწირა, ამოწყდნენ ოჯახები, გაუბედურდნენ უპატრონოდ დარჩენილი ბავშვები. რამდენიმე წლის წინ, საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს არქივში სისხლის სამართლის საქმეთა გაცნობისას, 1950-იანი წლების მრავალი საქმე აღმოჩნდა ჩვენ ხელთ და გეგეშიძის რომანმა სწორედ იქ შემონახული ტრაგიკული ისტორიები გაგვახსენა. ანტისაბჭოთა განწყობილებებით გამოირჩევა „ნათლისქრობის“ ერთ-ერთი პერსონაჟი, ლევანი, რომელიც არც ციხეში, არც გადასახლებაში არ ყოფილა. რომანის მიხედვით, 1937 წელს მას კომუნისტებმა ოჯახის ყველა წევრი ამოუწყვიტეს: ნათესავები, მეცნიერი დედა და მამა, პოლიტიკასთან რომ არაფერი აკავშირებდათ. 7 წლის ბიჭი ქუჩაში უპატრონოდ დარჩა.

დაუნდობელი დროის მსხვერპლი გამხდარა რომანის სხვა პერსონაჟი, ქალბატონი ქეთევანი, ანტისაბჭოთა პროკლამაციების გავრცელებისათვის ჩეკას ჯურღმულში რომ ჩაუმწყვდევიან. მისი საქმრო, გოგიტა, მდინარე ვერეს ხეობაში ჩეკისტებს მოუკლავთ, ქეთევანის მეგობარი, უშანგი, დაუხვრეტიან, ასეთივე ხვედრი ერგო ქეთევანის მამას, ექიმ დიმიტრის, ხოლო დედა ბინიდან გამოუსახლებიან და სადღაც სოროში შეუმწყვდევიან.

„ნათლისქრობა“ სხვა ქალი-პერსონაჟის სულისშემძვრელ ისტორიასაც გვაცნობს: მერცია ერთი წლის ყოფილა, მამამისი ომში რომ გაიწვიეს. ჯარისკაცი ტყვედ ჩავარდა და პარაშუტით საქართველოში გადმოისროლეს. ის ხელისუფლებას საკუთარი ნებით ჩაბარდა, მაგრამ გაასამართლეს და ოცდახუთი წლით პატიმრობა მიუსაჯეს.

საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს არქივში დაცული სისხლის სამართლის საქმეების მიხედვით, 1950-იან წლებში დაპატიმრებული ადამიანების დიდ ნაწილს ხშირად სწორედ 25 წლით თავისუფლების აღკვეთას უსჯიდნენ. რომანის ამ პერსონაჟის ოჯახი, ახალგაზრდა ცოლი და მცირეწლოვანი შვილი ყაზახეთში გადაასახლეს.

გურამ გეგეშიძე თავის რომანში დამკვიდრებული სისასტიკის გამო საზოგადოების საყოველთაო აღშფოთებას გადმოსცემს: „ქვეყნის გულშემატკივარი გონიერი ადამიანები შეშფოთებით შესცქეროდნენ ზნეობის დაცემას, საზოგადოების გადაგვარებას, ბოროტმოქმედებათა მასშტაბს, ქვეყნის უკუსვლას“ (გეგეშიძე, 2017, გვ. 544).

ჰანს გეორგ გადამერი მიუთითებს, რომ გადამწყვეტი მნიშვნელობის გახლავთ მხატვრული ტექსტის ზემოქმედების ფაქტორი: „ისტორიული ინტერესი არამარტო ისტორიული მოვლენისა თუ ჩვენამდე მოღწეული ნაწარმოებისაკენ არის მიმართული, არამედ მათი ზემოქმედებისკენაც ისტორიაში“ (გადამერი, 2015, გვ.100).

გურამ გეგეშიძის „ქართლის ჭირის“ ციკლში გაერთიანებული რომანები მათში ასახული მოვლენების მხატვრული გააზრებითა და მწერლისეული ინტერპრეტირებით მკითხველზე განუმეორებელ ზემოქმედებას ახდენს. პროზაიკოსი თავისი მკაცრი დროის მხატვრულმატიანეს წერს, ამავე დროს, პირუთვნელად აფასებს და მიუკერძოებლად აანალიზებს მისი თანამედროვე რეალობის ასპექტებს, რითაც მომავალ თაობებს თავისი წინააღმდეგობრივი ეპოქის მართებულ რეცეფციასა და შეფასებაში ეხმარება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- ასათიანი, გ. (2002). თხზულებანი, ტ. 4, თბილისი: „ნეოსტუდია“.
- ბიუტორი, შ. (2017-2018). ფიქრები რომანის ტექნიკაზე (თარგმნა მანანა კვატაიამ), ჟურნ. „კრიტიკა“, 12-13.
- გადამერი, ჰანს გეორგ (2015). ზემოქმედების ისტორია და გამოყენება (გერმანულიდან თარგმნა ლევან ბრეგაძემ), ლიტერატურის თეორია, III, თბილისი: GCLAPress.
- გეგეშიძე, გ. (2017). ექვსტომეული, ტ. VI, თბილისი: „პალიტრა L“.
- კანდინსკი, ვ. (2013). სულიერების შესახებ ხელოვნებაში. თბილისი: ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი.

- ლობჯანიძე, გ. (2021). „ნათლისქრობის“ ტრაგიკული ათინათები, მხატვრული ქრონიკები ქართლის ჭირის ფონზე (სამეცნიერო სესია თბილისში), თბილისი: „ჩვენი მწერლობა“.
- რატიანი, ი. (2021). გურამ გეგეშიძე და ქართული საგა („ნაცრის კოშკი“, „ნათლისქრობა“), მხატვრული ქრონიკები ქართლის ჭირის ფონზე (სამეცნიერო სესია თბილისში), თბილისი: „ჩვენი მწერლობა“.
- ხაინდრავა, ლ. (2016). ჟამი მეექვსე (რუსულიდან თარგმნეს ელზა მეტრეველმა და ნინო ქუთათელაძემ), თბილისი: „უნივერსალი“.

References:

- Asatiani, G. (2002). Tkhzulebani, t'. 4. [Compositions. Vol.4], Tbilisi: "Neost'udia".
- Biut'or, Sh. (2017-2018). Pikrebi romanis t'eknik'aze (targmna Manana K'vataiam). [Thoughts on the Narrative Technique]. "K'rit'ik'a", 12-13.
- Gadamer, Hans-Georg (2015). Zemokmedebis teoria da gamoq'eneba (germanulidan targmna Levan Bregadzem) [History and use of influence], Lit'eraturis teoria, III. Tbilisi: GCLAPress.
- Gegeshidze, G. (2017). Ekvstomeuli, t'. 6 [Six volumes, vol. VI], Tbilisi: "P'alit'ra L".
- K'andinsk'i, V. (2013). Sulierebis shesakheb khelovnebash [On the spiritual in art]. Tbilisi: Ilias sakhelmts'ipo universit'et'i.
- Khaindrava, L. (2016). Zhami meekvse (rusulidan targmnes Nino Kutateladzem da Elza Met'revelma) [The sixth hour]. Tbilisi: "Universali".
- Lobzhanidze, G. (2021). "Natliskrobis" t'ragik'uli atinatebi. – mkhat'vruli khronik'ebi Kartlis ch'iris ponze. Sametsniero sesia Tbilisshi. [Tragic reflections of Natliskroba, – artistic gleams against the background of Kartli's Ch'iri]. Tbilisi: "Chveni Mts'erloba".
- Rat'iani, I. (2021). Guram Gegeshidze da kartuli saga ("Natsris k'oshk'i", "Natliskroba"). [Guram Gegeshidze and the Georgian saga ("The Ash Tower", "Natliskroba")]. Mkhat'vruli khronik'ebi Kartlis ch'iris ponze (sametsniero sesia Tbilisshi). Tbilisi: "Chveni Mts'erloba".